

Enheten för inriktning av skydd mot olyckor
Anders Sigfridsson
010-240 42 36
anders.sigfridsson@msb.se

Räddningstjänstförbundet Storgöteborg

Beslut i tillsynsärende rörande räddningstjänstens förmåga att assistera vid utrymning via fönster

Beslut

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap förelägger Räddningstjänstförbundet Storgöteborg att senast den 31 mars 2026:

- Tagit gårdshävaren i operativ drift. Gårdshävaren ska, utifrån befintlig lokalisering av brandstationer, placerats med kortast möjliga körtid till de byggnader som identifierats i Räddningstjänstförbundet Storgöteborgs egen inventering. Larmplaner ska vara uppdaterade i syfte att tidigt larma ut gårdshävaren vid brand i de aktuella byggnaderna.

Vid bedömning av vilka byggnader som ska omfattas av ovanstående larmplaner ska faktiska förhållanden avgöra om gårdshävaren kan nå fönster eller inte.

Ärendet

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) beslutade den 20 december 2022 att inleda en tillsyn riktad mot Räddningstjänstförbundet Storgöteborg (RSG). Syftet var att utreda RSG:s förmåga kopplat till att assistera vid utrymning via fönster i Göteborgs innerstad. I november 2022 hade MSB fått in en anmälan om förhållanden som anmälaren ansåg borde föranledda en tillsyn av RSG.

Den bakomliggande problematiken har sitt ursprung i att cirka 200 fastigheter i Göteborgs innerstad har lägenheter belägna på ett sådant sätt att de endast har fönster¹ som vetter mot en innergård. I de fall som inte trapphuset är tillgängligt för utrymning, exempelvis blockerat av rök vid en brand, innebär det att den alternativa utrymningsvägen utgörs av fönster mot innergården och då med assistans av räddningstjänsten.

Är fönstret beläget på en höjd understigande 12 meter från gatuplanet kan räddningstjänsten använda sig av bärbar stegeutrustning för att nå en eventuell nödställd person. Är fönstret beläget över 12 meter används normalt ett så kallat höjdfordon, detta är dock inte möjligt i dessa fall då fordonet är för stort för att kunna komma in på innergården. För att kunna assistera vid utrymning av dessa lägenheter har RSG under årens lopp haft olika typer av utrustning där gårdshävaren är den senaste.

¹ Med fönster avses även balkong, fransk balkong eller dylikt.

Under våren 2023 påbörjade MSB utredning i ärendet, bland annat så begärdes uppgifter och dokument in från RSG.

MSB genomförde 1 juni 2023 ett studiebesök vid räddningstjänsten i Köpenhamn², då de har flera typer av utrustningar för att assistera vid utrymning från fönster där ej bärbar stegutrustning eller ordinarie höjdfordon kan nyttjas.

Den 19 juni 2023 genomfördes ett besök hos RSG. Vid besöket diskuterades problematiken och det genomfördes även en praktisk förevisning av gårdshävaren vid Gårda brandstation.

Under hösten 2023 fortsatte utredningen och kompletterande information begärdes från RSG rörande bland annat hur upphandlingen av gårdshävaren gått till.

Efter önskemål från RSG genomfördes den 13 juni 2024 ett digitalt möte med RSG för att delge status på ärendet och en preliminär bedömning.

Bedömningen, som endast återgavs muntligen, var sammanfattningsvis dels att RSG gjort fel när man tog gårdshävaren ur drift dels att MSB inte delar RSG:s uppfattning om kostnads- och ansvarsfördelningen mellan den enskilde och det allmänna. Det senare då det gäller att genomföra olika åtgärder på fastigheterna för att åstadkomma en ny alternativ utrymningsväg.

Den 25 november 2024 hölls ett nytt möte på Gårda brandstation, då RSG:s ledning hade önskemål om en träff med MSB innan myndigheten fattar beslut i ärendet. Vid detta möte diskuterades, förutom det aktuella ärendet, även generellt problematiken med insatstider för räddningstjänstens höjdfordon.

Under ärendets gång har mötesanteckningar och bilder som MSB visat delgetts räddningstjänsten. Efter mötet den 19 juni 2023 anförde RSG synpunkter på mötesanteckningar, dessa lades till som en egen bilaga till anteckningarna.

Bakomliggande krav

Enligt portalparagrafen i lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) är syftet med lagen att ”i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor”.³

Mot bakgrund av den lokala riskbilden och de lokala förhållandena ska kommunen organisera och planera sin räddningstjänst på ett sådant sätt att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.⁴

² Hovedstadens beredskab

³ 1 kap. 1§ LSO

⁴ 1 kap 3 § LSO

I regeringens proposition⁵ beskrivs motiven bakom att det infördes den typ av nationella mål och riktlinjer som LSO 1 kap. 1 och 3 §§ är exempel på. En minskad grad av detaljreglering jämte bestämmelser om nationella mål ger, för kommunernas del, i enlighet med principen om kommunal självstyrelse ökade möjligheter till lokal anpassning av organisation och dimensionering av räddningstjänstverksamheten.

Begreppen godtagbar tid och effektivt sätt preciseras därför inte närmare i lagen eller andra föreskrifter. Det beskrivs däremot i ovan nämnda proposition att det finns flera faktorer som är viktiga för en effektiv räddningstjänst. Förutom snabbhet kan t.ex. nämnas utbildning, övning, utrustning, ledning och samverkan. Man anser dock att tidsaspekten har en central betydelse i denna typ av verksamhet. Snabbhet har stor betydelse för en effektiv räddningstjänst och ska därför betonas särskilt.

Kommunerna har också en skyldighet att samordna sina verksamheter och att samarbeta med varandra och med andra som berörs.⁶ Vidare ska den personal som för kommunens räkning utför räddningsinsatser genom utbildning och erfarenhet ha den kompetens som behövs.⁷

Plan- och bygglagen (2010:900) och Boverkets byggregler, eller motsvarande äldre regelverk, utgör grund för vilket brandskydd som krävs i en byggnad. Under lång tid har ett stort antal byggnader, i enlighet med gällande bygglagstiftning, uppförts utifrån förutsättningen att den lokala räddningstjänsten kan genomföra erforderlig utrymning vid en insats.

Enligt byggregelverket ska normalt bostäder ha tillgång till två av varandra oberoende utrymningsvägar. Syftet med detta är att om en utrymningsväg blir blockerad ska man kunna ta sig ut den andra vägen. För bostäder och mindre kontor tillåts, sedan 1967-års regelverk⁸, en speciallösning där fönster eller balkong får vara en av utrymningsvägarna, under förutsättning att räddningstjänsten har tillräcklig förmåga, vilket normalt handlar om att komma till platsen inom godtagbar tid och ha tillgång till erforderlig utrustning. Avseende förmågan att bistå vid utrymning via fönster uppstår därför ett mer preciserat krav kopplat till förmåga, då det i byggregelverket finns angivna tider för när räddningstjänsten får anses utgöra den andra utrymningsvägen.

Räddningstjänstens stegutrustning får användas för utrymning upp till 23 meter ovan mark. I det fall byggnaden uppförs på en plats där räddningstjänsten inte kan bistå vid utrymning enligt ovan, behöver utrymning från byggnaden projekteras på annat sätt. Hur detta kan utformas framgår av föreskrifter meddelade med stöd av plan- och bygglagen (2010:900).

⁵ Prop. 2002/03:119

⁶ 1 kap. 6 § LSO

⁷ 3 kap. 14 § LSO

⁸ Svensk Byggnorm (SBN) 67

Enligt LSO ska den enskilde⁹ i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.¹⁰ För att det ska finnas en förutsägbarhet för den enskilde fastighetsägaren eller nyttjanderättshavaren ska den som genomför tillsyn enligt LSO inte kunna ställa krav på att brandskyddet ska behöva ändras. Det gäller under förutsättning att byggnadens användning inte väsentligt ändrats och att det brandskydd som fanns vid byggnadens uppförande upprätthålls. Det kan dock i vissa fall finnas särskilda omständigheter som motiverar att ställa högre krav på brandskyddet än de som gällde när byggnaden uppfördes.¹¹

Informationsunderlag

Informationsunderlaget utgörs av skriftlig dokumentation, dialogmöten och MSB:s iakttagelser vid platsbesök. I den skriftliga dokumentationen ingår även domar från förvaltningsrätten och kammarrätten.

RSG:s beslut att ta Gårdshävarn ur bruk

Den 30 maj 2017 beslutar RSG att ta gårdshävarn ur bruk.¹² Detta har föregåtts av en inventering av innergårdar där räddningstjänstens gårdshävarer utgör en alternativ utrymningsväg. Skälen man anger i beslutet är att gårdshävarn tar lång tid att få på plats, framkomligheten riskerar att över tid hindras och dess kapacitet är begränsad. Man anför vidare att det på många ställen sker bilparkering på gatan utanför aktuella fastigheter på ett sådant sätt att det hindrar gårdshävarn att komma fram till porten som leder till innergården.

Den sammantagna bedömning RSG gör är att gårdshävarn inte skapar en trygg och säker utrymning. RSG skriver även i beslutet att gårdshävarn inte på något sätt operativt uppfyller en funktionell användning vid en utrymning.

Agerande efter att gårdshävarn tagits ur bruk

I samband med att RSG enligt ovan beslutade att ta gårdshävarn ur drift påbörjades några olika aktiviteter. Dels genomfördes tillsyn enligt LSO vid de berörda fastigheterna dels genomfördes olika informationsaktiviteter riktat mot ägare av flerbostadshus som hade den beskrivna problematiken.

Tillsynerna ledde i många fall till att RSG utfärdade föreläggande riktat mot enskilda fastighetsägare där kravet var att en ytterligare utrymningsväg skulle anordnas för de lägenheter som berördes av att gårdshävarn tagits ur drift. Det vanligaste kravet är att en utvändigt trappa ska anordnas från lägenheten ner till markplanet. Det finns även en del fall där kravet är att en utvändigt trappa anordnas ner till det våningsplan varifrån utrymning kan ske med räddningstjänstens bärbara steg.

⁹ I LSO uttryckt som *ägare eller nyttjanderättshavare*

¹⁰ LSO 2 kap. 2 §

¹¹ Förarbeten till 1962 års brandlagstiftning (prop. 1962:12 sid. 142)

¹² RSG:s diariernr. A0282/17-619

Domstolsprocesserna

Många av RSG:s förelägganden har överklagats till högre instans, enligt MSB:s noteringar är det i skrivande stund ett drygt 20-tal ärenden som har överklagats. Skälen som fastighetsägarna anför varierar men vanligt är att man dels tycker att kostnaden för att anordna en ny utrymningsväg är hög dels att man inte förstår varför gårdshäveren tagits ur bruk. Fastighetsägarna anser också generellt att det är fel att på detta sätt flytta kostnaden från räddningstjänsten till den enskilde.

I samtliga fall, som MSB har kännedom om, har domstolen avgjort till RSG:s fördel. Givet att gårdshäveren inte har tillräcklig förmåga anser domstolen att det är skäligt att varje lägenhet har tillgång till två av varandra oberoende utrymningsvägar. Domstolen anser också, utifrån RSG:s förelägganden, att det är skäligt att kräva att den enskilde (fastighetsägaren) skall bekosta förändringen.

Domstolarna har inte i något fall gjort en egen bedömning av gårdshäverens förmåga eller för övrigt vilken operativ förmåga RSG ska ha. Motiveringarna till detta varierar, i flera fall anser domstolen att man inom ramen för det överklagade beslutet saknar möjlighet att ta ställning till vilken utrustning RSG ska ha, i ett annat fall anser domstolen att utredningen i målet inte ger skäl att ifrågasätta bedömningen att effektiviteten vad gäller livräddning med gårdshäveren inte är tillförlitlig.

Det förekommer även domar där domstolen enbart konstaterar att omständigheterna förändrats genom att den alternativa utrymningsväg som gårdshäveren inneburit inte längre är tillgänglig.

Detta innebär att RSG:s ställningstagande att gårdshäveren inte skapar en trygg och säker utrymning, och dessutom inte på något sätt uppfyller en funktionell användning vid en utrymning, hittills inte har prövats rättsligt.

MSB:s tidigare yttranden

MSB har efter anmodan från rättsinstanser lämnat yttranden vid två olika tillfällen. Dessa redogörs för sammanfattningsvis nedan.

MSB 2017-09939

MSB:s första yttrande gjordes på begäran av Länsstyrelsen i Västra Götalands län. RSG hade 2017-08-07 beslutat om att förelägga en fastighetsägare om att bl.a. förse fyra lägenheter med en utvändig trappa. Lägenheterna har endast fönster mot en innergård och är belägna mer än 12 meter ovan markplan. Räddningstjänstens bärbara steg går inte att använda och gårdshäveren var vid tidpunkten tagen ur drift. Märk att vid tidpunkten då tillsynsbesöket genomfördes (2017-03-01) var gårdshäveren fortfarande i drift.

Föreläggandet överklagades av fastighetsägaren till Länsstyrelsen. Fastighetsägaren framför i överklagandet bland annat att fasaden på bygganden, som är uppförd 1882, inte klarar av att bära upp tyngden av en spiraltrappa. Vidare menar fastighetsägaren att en utvändig trappa dels skulle minska den tillgängliga ytan på innergården dels försämra trivsselfaktorn.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

När det gäller gårdshävaren så menar man att fastigheten är väl lämpad att utrymmas med hjälp av denna. Hänvisning görs till ett dokument benämnt RSG:s R&A¹³ där man beskriver att det finns en gårdshävare för att tillgodose möjligheten till utrymning vid fastigheter såsom det aktuella fallet. Fastighetsägaren påpekar även att det utanför fastighetens entré finns en bred trottoar utan p-platser, vidare har förbindelsen mellan gatan och innergården sådana dimensioner att det möjliggör användning av gårdshävaren. Det ska nämnas att RSG 2017 reviderade R&A och att det då inte fanns med någon text om gårdshävaren.

I anslutning till överklagandet hemställde Länsstyrelsen till MSB om ett yttrande gällande bland annat användning av gårdshävare och avvägning mellan utvändig trappa och gårdshävare. Nedan är en sammanfattning av MSB:s yttrande:

- Beslutet om att ta gårdshävaren ur drift får påverkan på ett stort antal fastigheter.
- De lov- och byggärenden som hanterades under 70- och 80-talen bedömdes utifrån att kommunen hade en viss förmåga att bistå vid utrymning, och principiellt är detta något som fastighetsägare normalt ska kunna förlita sig på över tid.
- MSB har förståelse för att RSG, utifrån de anledningar som nämns i beslutet att ta den ur drift, vill se en annan utrymningslösning än gårdshävaren.
- Kommunen har generellt tagit på sig uppgiften att vara en del av utrymningen och kommunen får därmed anses ha ansvaret för att upprätthålla den förmågan.
- Ansvaret kan dock inte vara obegränsat, för vissa speciella byggnader kan det vara befogat att fastighetsägaren svarar för åtgärder gällande utrymningssituationen.
- Om det är så att omgivningarna förändrats, så att gårdshävaren inte längre kan användas, så är det åtgärder för att återställa omgivningarna som behövs. Krav på denna typ av åtgärder kan ställas till fastighetsägaren.
- En aspekt är om de tekniska möjligheterna inte finns på marknaden. MSB kan inte se att det skulle vara något problem i dagsläget och inte heller att det som finns på marknaden idag skulle ha försämrats sedan 1970-talet då liknande utrustning som gårdshävaren först började att användas.

MSB avslutar yttrandet från 2017 med att konstatera, att en utvändig trappa visserligen är en bättre utrymningslösning, men att det inte betyder att det är skäligt att kräva en trappa i stället för att använda gårdshävaren. För att kunna kräva det så krävs det att man kan visa att brandskyddet är oskäligt enligt LSO 2 kap. 2§. Av de handlingar som MSB då hade tagit del av kunde man inte göra bedömningen att gårdshävaren eller någon annan motsvarande lösning inte skulle gå att använda.

¹³ Räddningstjänsten Storgöteborgs Råd och anvisningar, reviderad 2016-10-24

MSB 2020-08326

MSB:s andra yttrande gjordes på begäran av Förvaltningsrätten i Göteborg 2020. Begäran skedde i anslutning till ett mål där RSG förelagt en fastighetsägare om att förse två lägenheter med en utvändig trappa (eller annan likvärdig lösning) samt att byta ut ett antal fönster till klass E15¹⁴. Föreläggandet hade överklagats till Länsstyrelsen, som avslagit överklagan, och sedan överklagats till Förvaltningsrätten.

Den senare rättsinstansen önskade MSB:s yttrande samt även andra frågor i anslutning till detta. Hänvisning till yttrandet från 2017 var möjligt i de delar som MSB vidhöll sitt tidigare resonemang.

I yttrandet är MSB för det första tydliga med att myndigheten fortsatt har samma inställning som i yttrandet från 2017. Dessutom gjordes en del kompletteringar och då framförallt kopplat till RSG:s gårdshävarutredning, som inte var gjord vid det första yttrandet:

- Problem vid en insats med felparkerade bilar kan förekomma även vid andra typer av insatser än med gårdshävaren.
- Argumentationen om specialutrustning och särskilda larmplaner. Detta är också något som behövs vid andra typer av insatser och därmed något som organisationen behöver kunna hantera trots att det innebär en risk för att någon del av rutinen inte fungerar som det är tänkt.

MSB förtydligade även en mening från yttrandet 2017 ”*Ansaret kan dock inte vara obegränsat, för vissa speciella byggnader kan det vara befogat att fastighetsägaren svarar för åtgärder gällande utrymningsituationen.*”

MSB menade att det är de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet som i en utredning ska värderas. I det aktuella målet fanns uppgifter som tydde på att det skulle kunna vara fysiskt möjligt att använda gårdshävaren även om inte portens mått eller tillgänglig yta på innergården var enligt minimimåtten från 1975.

De båda yttranden som redovisas ovan är lämnade innan förändringen av LSO gjordes 2021 och som fick till följd att tillsynsansvaret¹⁵ flyttades från Länsstyrelsen till MSB. Vilka eventuella ställningstagande som den förra tillsynsmyndigheten gjort är ingenting som närmare undersökts i detta ärende. Nämnas kan även att MSB har kvar rollen att yttra sig i överklagade ärenden i de fall som en rättsinstans så begär det.

Gårdshävarutredningen

RSG har gjort en egen utredning¹⁶ för att belysa problematiken med gårdshävaren utifrån en rad olika aspekter. Utredningen var färdig i juli 2018 vilket innebär cirka ett år efter att gårdshävaren togs ur bruk.

¹⁴ Högre brandteknisk klass än befintliga fönster för att minska brandspridning

¹⁵ Tillsyn över kommunernas arbete enligt LSO – 5 kap. 1a § LSO

¹⁶ Gårdshävarutredningen – ansvarsfördelning samhälle/enskild – utrymningsproblematik och gårdshävarer; 2018-07-05; Diarienummer 0282/17

Utredningen omfattar 60 sidor och några bilagor varför det inte är möjligt att återge hela innehållet här. Det som dock är relevant att belysa är de faktorer som RSG menar är avgörande för att gårdshävaren inte kan utgöra en fungerande alternativ utrymningsväg.

RSG:s utgångspunkt är att, för att nå insatstiden 10 minuter, krävs det att angreppstiden¹⁷ inte överstiger 1 minut. Följande faktorer menar RSG fördröjer eller förhindrar en utrymning med hjälp av gårdshävaren.

1. *Felstavning av adress* – Merparten av nödsamtalen görs idag med mobiltelefon och larmoperatören matar in adressen manuellt. Detta kan leda till en felstavning och larmhanteringssystemet missar då att det är en adress med eventuellt behov av gårdshävaren.
2. *Det finns en gårdshävare* – Eftersom det endast finns en gårdshävare, och den är placerad på den station inom RSG som har flest larm, finns risken att någon annan station måste hämta gårdshävaren och ta den till brandplatsen.
3. *Övning* – Kopplat till pkt.2 så är det endast personalen vid Gårda brandstation som har möjlighet att öva kontinuerligt med gårdshävaren. En annan station kan transportera gårdshävaren till platsen men det är endast personal från Gårda som kan manövrera den. Detta innebär försening i det fall Gårda är upptagen med ett annat larm.
4. *Bemannning för gårdshävaren mellan kl. 7-22* – Då RSG prioriterar att, vid en brand i bostad, larma räddnings- och höjdenhet är det med nuvarande bemanning endast möjligt att även få med gårdshävaren mellan kl. 7-22. Detta då man vill hålla bemanningen i räddnings- och höjdenhet intakt. Här förs ett längre resonemang om att detta görs för att det anses vara mest effektivt för den hjälpsökande.
5. *Flest räddas med ordinarie stegutrustning* – gårdshävaren larmas parallellt med ordinarie stegutrustning där den senare kan undsätta flest nödställda personer. Då mer resurser tas i anspråk minskar detta RSG:s förmåga att hantera andra samtida händelser.
6. *Fordonsplacering* – Problem med fordonsplacering vid skadeplats eftersom gårdshävaren med avlastat flak blir 19 meter långt. Gårdshävaren kan även vara i vägen för förstärkande höjdfordon.
7. *Smala gator* – Gatorna i de delar av Göteborg som har behov av gårdshävaren är relativt smala och gatuparkering är ofta tillåten. Detta kan göra det svårt eller omöjligt att manövrera med gårdshävaren.
8. *Vattenslang* – Det finns en risk att gårdshävaren vid manövrering måste köra över en vattenfylld slang som används för rökdykning. Det senare måste då tillfälligt avbrytas medan gårdshävaren passerar slangen.

¹⁷ Definieras som tiden från framkomst till aktuell adress tills dess att räddningsarbetet har påbörjats och fått inledande effekt.

9. *Hinder* – Tillfälliga hinder i form av parkerade bilar, motorcyklar eller containrar kan hindra gårdshävaren. Även mer permanenta hinder i form av låsta portar, rabatter och byggnationer på innergården kan blockera en insats.
10. *Innergårdens mått* – För att kunna manövrera gårdshävaren krävs att innergården är tillräckligt stor. Minimimåtten finns angivna i ett dokument som är upprättat 1975 av brandförsvaret och anger en fri yta om 12x12 m.
11. *Vilken höjd?* – Det är mer tidskrävande att avgöra på vilken höjd den hjälpsökande befinner sig på, behövs gårdshävaren eller ska en utskjutsstege användas?
12. *Liten korg och nära fasad* – Då korgen på gårdshävaren är mindre än höjdenhetens korg är den mindre stabil och kan förutom en brandman endast ta en nödställd person åt gången. Den manövreras relativt nära fasaden och det finns risk att brand och rök påverkar livräddningen.

En annan del som är relevant att återge är RSG:s beskrivning varför de anser att det föreligger särskilda omständigheter och därmed möjligt att kräva förändringar av en byggnads brandskydd, trots att den uppfyller de krav som ställdes då byggnaden uppfördes.

”Sedan byggnaderna, där gårdshävaren skulle vara aktuell uppfördes, har samhällets behov och förväntningar avseende brandskydd förändrats. Detta måste man ta hänsyn till då man bedömer vad som kan anses vara skälig brandskyddsnivå. RSG anser att det föreligger särskilda omständigheter som gör att det är skäligt att ställa ett högre krav på brandskyddet och att det är skäligt att förelägga fastighetsägare om att förse de aktuella lägenheterna med utvändig trappa eller Tr2-trapphus¹⁸.”

RSG utvecklar i utredningen det man benämner som proportionalitet och synen på kostnader för det allmänna kontra den enskilde. För det första anser man ”Den kostnad det skulle innebära att tillhandahålla en otillfredsställande lösning, för en liten andel bostäder, kan inte anses som varken skälig, rimlig eller nå upp till kravet på god ekonomisk hushållning av skattemedel.”

För det andra menar RSG att kostnaden för den enskilde fastighetsägaren att bekosta en utvändig trappa inte är ”oskäligt betungande i förhållande till den nytta som åtgärden ger”. Här finns även en ekonomisk kalkyl med som visar dels kostnaderna för en utvändig trappa och dels kostanden för RSG att upprätthålla förmågan med en gårdshävare under en tidsperiod om 50 år.

Upphandlingen

Under år 2012 påbörjades en upphandling av en ny gårdshävare vilket resulterade i att befintlig gårdshävare köptes in. MSB har tagit del av förfrågningsunderlaget för upphandlingen och det vinnande anbudet. Det kan noteras att endast ett anbud lämnades in i upphandlingen.

¹⁸ Trapphus Tr2 utformas med avskiljande konstruktion så att brand- och brandgasspridning till trapphuset begränsas

MSB har analyserat kravspecifikationen. Det enskilda krav som i högsta grad måste anses vara ett mått på förmågan och är relevant att nämna här är krav B2:

”Utrustningens angreppstidskrav mätt från ankomst med bilen och med handbroms dragen. Tiden mäts från det att man kommit fram och dragit handbromsen, knapptryckning för lossning-avlastning, -förflyttning 50 meter från fordonet, -stödben ner, och hävaren är färdig för användning.

Denna tid får ej överskrida 3 min. Klockan stoppas då bommen lyfts ur sitt transportläge.”

I anbudet finns ett dokument, benämnt *Besvarad kravspecifikation*, där anbudsgivaren redovisar hur kraven uppfylls. Samtliga krav, inklusive kravet ovan, uppfylls enligt detta dokument.¹⁹

Tidigare förmåga

I Gårdshävarutredningen beskriver RSG vilken förmåga som funnits historiskt inom dåvarande Göteborgs Brandförsvär och sedermera nuvarande organisation:

- Fram till 1968 användes, parallellt med modernare höjdfordon, fortfarande en mekanisk avbröstbar stege.
- 1965 införskaffades en handdriven gårdsstege med längden 18 meter.
- 1976 tillkom en bogserbar stege med motordriven resningsfunktion med längden 22 meter.
- 1999 införskaffades en bogserbar eldriven skylift²⁰
- 2014 genomfördes bytet till den befintliga gårdshävaren.

Skäl för beslutet

Det krav på förmåga som ställs på en kommuns räddningstjänst i Sverige är att den ska planeras och organiseras så att räddningsinsatser kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt.²¹ Enligt förarbetena till LSO ställs höga krav på en väl utvecklad och fungerande tillsyn för att denna typ av nationella mål ska fungera.²² I detta fall är det MSB, i rollen som tillsynsmyndighet, som har uppdraget att tydliggöra och konkretisera lagstiftningens intentioner.

Vidare ligger fokus i lagstiftningen på den enskilde, detta framgår av portalparagrafen i LSO där det slås fast att syftet med den samma är att bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor.

¹⁹ Kravet om vinterisolerad hytt för flakbilen uppfylls inte. Detta var dels upptaget som en option och det är dessutom inte relevant i sammanhanget.

²⁰ DenkaLift DL 25

²¹ LSO 1 kap. 3§

²² Prop. 2002/03:119

MSB gör bedömningen att RSG, genom att ta gårdshävaren ur drift, minskat eller helt tagit bort räddningstjänstens förmåga att utgöra alternativ utrymningsväg vid de aktuella fastigheterna. Detta var en förmåga som var en förutsättning för att kommunen²³ skulle fatta ett beslut om bygglov för att förändra planlösningen för vissa lägenheter vars fönster endast vetter mot en innergård.

MSB anser att förändring av förmågan att bistå vid utrymning via fönster ej är möjlig att genomföra innan det att byggnadens brandskydd ändrats så att utrymning genom fönster med hjälp av räddningstjänstens utrustning inte längre tillämpas. MSB har därför publicerat en PM om hur en räddningstjänst/kommun ska tänka om man har för avsikt att ta bort förmågan att bistå med utrymning från fönster.²⁴

I gårdshävarutredningen har RSG enligt ovan beskrivit faktorer som fördröjer eller förhindrar utrymning med hjälp av gårdshävaren. MSB:s bedömning generellt är att de problem som RSG anför i många fall inte är unika för gårdshävaren och i många fall har RSG även rådighet över åtgärder för att minska problemen. MSB:s detaljerade kommentarer till varje faktor finns i bilaga 1.

Argumentet att gårdshävaren är långsam är inte tillräckligt för att motivera att den inte används. I nuvarande byggregler²⁵ och tidigare nämns att insatstiden ska vara högst tio minuter. MSB:s bedömning är, att det självklart är viktigt med en så kort insatstid som möjligt, men även med en insatstid över tio minuter kan en insats med gårdshävaren ha betydelse. MSB menar att gårdshävaren kan bidra till en effektiv räddningsinsats och att den i vissa situationer kan vara den enda möjliga utrymningsvägen.

Huruvida det kan vara skäligt att kräva att den enskilde, i de enskilda fallen, vidtar åtgärder tar inte MSB ställning till i detta beslut. Det får avgöras inom ramen för en överklagan av räddningstjänstens föreläggande. Till skillnad från tidigare överklagningsärenden bör en sådan prövning då ske när gårdshävaren är i operativ drift. Först när byggnaderna anpassats så att den inte behövs, kan gårdshävaren tas ur drift.

MSB bedömer att det finns brister avseende hur RSG lever upp till skyldigheter enligt 1 kap. 3 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO). Bristerna avser RSG:s förmåga att, med hjälp av räddningstjänstens stegutrustning, utgöra alternativ utrymningsväg från vissa byggnader i Göteborgs innerstad.

MSB gör bedömningen att RSG:s beslut om att ta den så kallade gårdshävaren ur drift inneburit en brist i förmågan att genomföra räddningsinsats. Till dess att behovet av räddningstjänstens assistans vid fönsterutrymning upphört vid de byggnader där annan stegutrustning inte kan nyttjas, behöver därför RSG:s förmåga återställas.

²³ Göteborgs stad/Göteborgs kommun

²⁴ MSB dnr 2022-10691

²⁵ BFS 2024:7 7 kap. 15§

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap förelägger därför Räddningstjänstförbundet Storgöteborg att senast den 31 mars 2026:

- Tagit gårdshävaren i operativ drift. Gårdshävaren ska, utifrån befintlig lokalisering av brandstationer, placerats med kortast möjliga körtid till de byggnader som identifierats i Räddningstjänstförbundet Storgöteborgs egen inventering. Larmplaner ska vara uppdaterade i syfte att tidigt larma ut gårdshävaren vid brand i de aktuella byggnaderna.

Vid bedömning av vilka byggnader som ska omfattas av ovanstående larmplaner ska faktiska förhållanden avgöra om gårdshävaren kan nå fönster eller inte.

I detta ärende har tf. enhetschef Elisabeth Samuelsson beslutat. Anders Sigfridsson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också Per Karlsson deltagit.

Elisabeth Samuelsson

Anders Sigfridsson

Beslutet kan överklagas, se sista sidan.

Bilaga 1

Faktorer som enligt RSG fördröjer eller förhindrar utrymning med hjälp av gårdshävaren	MSB:s kommentar
1. <i>Felstavning av adress</i> – Merparten av nödsamtalen görs idag med mobiltelefon och larmoperatören matar in adressen manuellt. Detta kan leda till en felstavning och larmhanteringssystemet missar då att det är en adress med eventuellt behov av gårdshävaren.	För att kunna komma på plats med resurserna krävs en positionering av branden. MSB har en förståelse för att det kan vara svårt för en inringare att uppge rätt gatunummer, vilket torde kunna hanteras genom att man anpassar larmplanerna så att osäkerheter omhändertas.
2. <i>Det finns en GH</i> – Eftersom det endast finns en GH, och den är placerad på den station inom RSG som har flest larm, finns risken att någon annan station måste hämta gårdshävare och ta den till brandplatsen.	Samma situation kan uppstå för andra typer av fordon som inte finns på alla brandstationer, exempelvis traditionella höjdfordon.
3. <i>Övning</i> – Kopplat till pkt.2 så är det endast personalen vid Gårda brandstation som har möjlighet att öva kontinuerligt med gårdshävaren. En annan station kan transportera gårdshävaren till platsen men det är endast personal från Gårda som kan manövrera den. Detta innebär försening i det fall Gårda är upptagen med ett annat larm.	MSB förstår att denna situation kan uppstå. Situationen är inte unik för gårdshävaren utan uppstår vid brandstation som har förmåga som angränsande stationer ej har (dykare, traditionellt höjdfordon, etc.)
4. <i>Bemannings för gårdshävare mellan kl. 7-22</i> – Då RSG prioriterar att, vid en brand i bostad, larma räddnings- och höjdenhet är det med nuvarande bemanning endast möjligt att även få med gårdshävaren mellan kl. 7-22. Detta då man vill hålla bemanningen i räddnings- och höjdenhet intakt. I utredningen förs ett längre resonemang om att detta görs för att det anses vara mest effektivt för den hjälpsökande.	MSB anser att det är rimligt att RSG, med sin bemanning nattetid på Gårda brandstation, kan medföra gårdshävaren. Att dela personalen från annan enhet får enligt MSB:s bedömning anses skäligt om det möjliggör att gårds-hävaren kan medföras när så erfordras.
5. <i>Flest räddas med ordinarie stegutrustning</i> – Gårdshävaren larmas parallellt med ordinarie stegutrustning där den senare kan undsätta flest nödställda personer. Då mer resurser tas i anspråk minskar detta RSG:s förmåga att hantera andra samtida händelser.	MSB delar inte RSG:s uppfattning att detta fördröjer eller förhindrar utrymning med hjälp av gårdshävaren. Eftersom det finns ett behov av gårdshävaren för att kunna genomföra fönsterutrymning i vissa fall behöver detta behov prioriteras.

6. <i>Fordonsplacering</i> – Problem med fordonsplacering vid skadeplats eftersom gårdshävaren med avlastat flak blir 19 meter långt. Gårdshävaren kan även vara i vägen för förstärkande höjdfordon.	MSB har inte bedömt huruvida RSG behöver ett annat transportfordon för gårdshävaren. Det är viktigt att RSG övar förfarandet på skadeplats för att ha en god förmåga att genomföra effektiva räddningsinsatser.
7. <i>Smala gator</i> – Gatorna i de delar av Göteborg som har behov av gårdshävaren är relativt smala och gatuparkering är ofta tillåten. Detta kan göra det svårt eller omöjligt att manövrera med gårdshävaren.	Både räddningstjänst och regleringen av gatuparkering är en kommunal uppgift. Den kommunala nivån har alltså rådighet att åtgärda situationen. Insatsplanering kan vara ett verktyg för att uppmärksamma behovet.
8. <i>Vattenslang</i> – Det finns en risk att gårdshävaren vid manövrering måste köra över en vattenfylld slang som används för rökdykning. Det senare måste då tillfälligt avbrytas medan gårdshävaren passerar slangen.	Inte unikt för insats där gårdshävaren används. Användning av slangbrygga är en vanlig lösning för att övervinna detta problem.
9. <i>Hinder</i> – Tillfälliga hinder i form av parkerade bilar, motorcyklar eller containrar kan hindra gårdshävaren. Även mer permanenta hinder i form av låsta portar, rabatter och byggnationer på innergården kan blockera en insats.	Att det kan finnas tillfälliga hinder är inte unikt för gårdshävaren, samma sak gäller vid exempelvis utrymning via traditionellt höjdfordon. Varaktiga hinder kan vara ett område som kommunen kontrollerar vid tillsyn LSO, och vid behov kan möjligheten att förelägga om åtgärd övervägas.
10. <i>Innergårdens mått</i> – För att kunna manövrera gårdshävaren krävs att innergården är tillräckligt stor. Minimimåtten finns angivna i ett dokument som är upprättat 1975 av brandförsvaret och anger en fri yta om 12x12 m.	Det finns mått som måste uppfyllas för att gårdshävaren ska kunna användas. Situationen i de enskilda fallen får prövas. Vid behov kan möjligheten att förelägga om åtgärd enligt LSO övervägas.
11. <i>Vilken höjd?</i> – Det är mer tidskrävande att avgöra på vilken höjd den hjälpsökande befinner sig på, behövs gårdshävaren eller ska en utskjutsstege användas?	Samma bedömning behöver göras om man endast har tillgång till utskjutsstege för att bedöma om utrymning ska ske via fönster, eller om man får förlita sig till invändig insats alternativt hoppkudde.
12. <i>Liten korg och nära fasad</i> – Då korgen på gårdshävaren är mindre än höjdenhetens korg är den mindre stabil och kan förutom en brandman endast ta en nödställd person åt gången. Den manövreras relativt nära fasaden och det finns risk att brand och rök påverkar livräddningen.	MSB delar uppfattningen att det är effektivare att använda maskinstege vid utrymning via fönster. Men vid de aktuella fastigheterna går den inte att använda på innergården varvid en mindre effektiv lösning behöver användas för att genomföra uppgiften.

Hur du överklagar

Vill du överklaga detta beslut ska du uppge följande i överklagandet:

- Vilket beslut som överklagas (ärendenummer och beslutsdatum).
- Hur du vill att beslutet ska ändras och varför. Redogör även för andra uppgifter som du anser kan ha betydelse i ärendet.
- Namn, person- eller organisationsnummer, adress, e-postadress och telefonnummer.

Överklagandet lämnas eller skickas till:

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
651 81 Karlstad

Du kan också skicka överklagandet via e-post till: registrator@msb.se

Överklagandet ska ha kommit in till MSB **inom tre veckor** från den dag du fick beslutet.

När överklagandet har kommit in, tar MSB ställning till om överklagandet har kommit in i rätt tid och om beslutet bör ändras. Om överklagandet kommit in i rätt tid, överlämnas överklagandet till Förvaltningsrätten i Karlstad.